

KRZYSZTOF LEŚNIEWSKI

Lublin

**KONSULTACJA KOŚCIOŁÓW EUROPEJSKICH
NA TEMAT ŚRODOWISKA I ROZWOJU**

Prawosławna Akademia Teologiczna na Krecie, 19-25 czerwca 1995 roku

W dniach 19-25 czerwca 1995 r., w Prawosławnej Akademii na Krecie odbyła się zorganizowana przez Konferencję Kościołów Europejskich (The Conference of European Churches – CEC) i Rzymskokatolicką Radę Konferencji Episkopatów Europy (The Roman-Catholic Council of European Bishops' Conferences – CCEE), we współpracy z Europejską Ekumeniczną Organizacją na rzecz Rozwoju (The European Ecumenical Organization for Development – EECOD) Konsultacja Kościołów Europejskich na temat Środowiska i Rozwoju (European Churches' Consultation on Environment and

Development). Stanowiła ona ważne wydarzenie na drodze wiodącej od Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego „Pokój i Sprawiedliwość” (The European Ecumenical Assembly „Peace with Justice”), które miało miejsce w Bazylei w 1989 r., do Drugiego Europejskiego Zgromadzenia Ekumenicznego (The Second European Ecumenical Assembly), mającego się odbyć w 1997 r. w Grazu (Austria).

I. CEL I PRZYGOTOWANIA

Zasadniczym celem Konsultacji na Krecie była ocena dotychczasowych działań Kościołów w odniesieniu do środowiska naturalnego, trwałego i zrównoważonego rozwoju (*sustainable development*) oraz takiego stylu życia, który brałby pod uwagę dobro następnych pokoleń. Ponadto Konsultacja miała być okazją do pogłębienia wymiany i współpracy na tym polu pomiędzy Kościołami i Wspólnotami chrześcijańskimi na terenie Europy.

W ramach przygotowań do tej Konsultacji, już w 1992 r., rozesłano do Kościołów, organizacji i grup specjalnie przygotowany kwestionariusz, który zawierał szczegółowe pytania dotyczące świadomości, odpowiedzialności i praktycznych działań podejmowanych na rzecz środowiska oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju. Wyniki tych badań zostały szczegółowo opracowane. Na ich podstawie przygotowano program, w którym wzięto pod uwagę także osiągnięcia różnych konsultacji o znaczeniu lokalnym.

II. KONSULTACJA WSTĘPNA

Konsultację Ogólnoeuropejską w Akademii Kreteńskiej poprzedziło przeprowadzone w dniach od 17 do 19 czerwca spotkanie uczestników z Europy Środkowej i Wschodniej (Pre-Consultation for Central and Eastern Europe Participants). Brało w niej udział 12 przedstawicieli różnych chrześcijańskich Kościołów z Rosji, Rumunii, Bułgarii, Węgier, Serbii, Słowacji i Polski. Nasz kraj reprezentowali dr Danuta Mitręga z Kościoła luterńskiego (ekonomistka) i autor niniejszego sprawozdania – przedstawiciel Kościoła katolickiego (teolog). W ramach konsultacji wstępnej omówiono sytuację Kościołów i ich zaangażowania w sprawy środowiska naturalnego i edukacji ekologicznej w poszczególnych krajach. Przedstawiono zakres współpracy Kościołów w tej dziedzinie z organizacjami rządowymi i pozarządowymi oraz wskazano na główne problemy charakterystyczne dla krajów, w których dokonują się intensywne przemiany społeczno-ekonomiczne. Wiele dyskutowano o zadaniach stojących przed nami, uwzględniając charakterystyczne dla danego kraju czy regionu potrzeby i zainteresowania.

Uczestnicy Konsultacji Wstępnej zwieńczyli swe obrady wydaniem wspólnego oświadczenia. Zostało ono odczytane w drugim dniu Konsultacji Ogólnoeuropejskiej i stanowiło istotne dopełnienie obrazu poszczególnych regionów. W oświadczeniu tym

jest mowa o obecnym stanie środowiska naturalnego i sytuacji ekonomicznej krajów postkomunistycznych, znajdujących się na drodze do gospodarki wolnorynkowej. Wskazuje ono na powiększającą się dewastację środowiska naturalnego, katastrofalne skutki wędrowności ludności ze wsi do nowo budowanych centrów przemysłowych – jako bezpośrednio wynikające z komunistycznego dziedzictwa. Podkreśla, że społeczeństwa nie są informowane w środkach masowego przekazu o stanie środowiska naturalnego i istniejących zagrożeniach. Ponadto rządy krajów postkomunistycznych zagadnienia ochrony środowiska oraz trwałego i zrównoważonego rozwoju traktują w sposób marginalny. Wspólne oświadczenie stwierdza, że na stopień zaangażowania Kościołów w problematykę ekologiczną ma wpływ wiele czynników o charakterze lokalnym. Wysłunięto postulat włączenia się Kościołów w edukację ekologiczną wiernych na wszystkich poziomach nauczania. Duże znaczenie we wzroście świadomości ekologicznej miałyby wykorzystanie środków masowego przekazu. Zaproponowano, aby Kościoły utworzyły samodzielne zespoły mające się zająć problematyką ekologiczną, dzięki którym będzie można realizować na danym terenie konkretne programy.

III. KONSULTACJA OGÓLNOEUROPEJSKA

Dnia 19 czerwca rozpoczęła się Konsultacja Ogólnoeuropejska na temat środowiska i rozwoju, w której wzięło udział 53 reprezentantów Kościołów i organizacji kościelnych z 22 krajów europejskich oraz Kanady i Filipin. Program Konsultacji przewidywał zarówno wykłady, jak i pracę w małych grupach. W ramach spotkań w małych grupach dyskutowano na tematy: rola Kościołów, teologia trwałego i zrównoważonego rozwoju, zależności między modelami ekonomicznymi i stylem życia, zmiany klimatu, turystyka. Obecność wielu specjalistów z różnych dziedzin – od ekonomii, gospodarki, ochrony środowiska po teologię – sprawiała, że konsultacja ta miała charakter wybitnie interdyscyplinarny. Pluralizm stąd wynikający był z jednej strony wielką szansą w próbie całościowego spojrzenia na analizowaną problematykę, a z drugiej stwarzał trudności na poziomie języka i sformułowań. Zaznaczył się duży rozdźwięk pomiędzy językiem specjalistów reprezentujących nauki ścisłe a językiem teologów. Niemniej jednak trzeba przyznać, że podjęcie tego wyzwania było wielce owocne dla wszystkich zainteresowanych stron, co budzi nadzieję, iż tego typu spotkania pomogą w dalszych przedsięwzięciach na rzecz ocalenia środowiska naturalnego.

Z wygłoszonych jedenastu referatów cztery zasługują na szczególną uwagę. Pierwszy z nich – to referat zatytułowany *Środowisko i duch*, który wygłosił były europejski komisarz do spraw środowiska – Yannis Paleokrasas. Umiejętnie zsyntetyzował on wątki filozoficzno-teologiczne z praktycznymi przykładami z rzeczywistości gospodarczo-ekonomicznej. Przypominał, że stosunek człowieka i społeczeństw do środowiska często był nacechowany wrogością oraz nieograniczoną niczym eksploatacją zasobów naturalnych. Wskazał na ujemne skutki „doktryny separacji”, w której człowiek jawił się jako pan całego stworzenia z nieograniczoną nad nim władzą. Takie pojmowa-

nie roli człowieka w świecie doprowadziło do zanieczyszczenia środowiska naturalnego i szeregu bardzo niekorzystnych w nim zmian. Grecki referent ukazał również konkretne rozwiązania pomocne w przezwyciężeniu obecnej sytuacji impasu. Nadziei na zmiany na lepsze dopatrywał się w nowym modelu ekonomicznym, który jest obecnie lansowany przez Wspólnotę Europejską. W punkcie wyjścia model ten uznaje, że we wszystkich mechanizmach rynkowych należy uwzględnić koszty środowiska, co pozwoli na integralną jego ochronę i umiejętne czerpanie z niego dóbr naturalnych. Końcowa część rozważań Paleokrasasa odwoływała się do biblijnej koncepcji stworzenia i środowiska. W tym świetle sformułował on pytanie, czy problemy środowiska życia człowieka zajmują w działalności pastoralnej naszych Kościołów centralne miejsce.

Referat Janosa Zlinsky'ego z Regionalnego Centrum Ekologicznego w Budapeszcie w obrazowy i bardzo sugestywny sposób przedstawił obecną sytuację środowiska naturalnego w Europie. Za motyw przewodni miał nawoływanie do nowej percepcji ludzkich potrzeb w kontekście wzrostu ekonomicznego. Zlinsky postulował ideę „wystarczalności” (tzn. ograniczania swych potrzeb), która nieodłączna jest od poczucia solidarności i takiego korzystania z bogactw naturalnych, aby wziąć pod uwagę również potrzeby przyszłych pokoleń. Jeśli ludzkość nie podejmie już teraz bardzo zdecydowanych kroków, to w niedługim czasie (nie dalej niż za kilkadziesiąt lat) grozi jej ogromny kryzys.

Rozważania Ingrid Vad Nilsen z Norweskiej Rady Chrześcijańskiej traktowały o *Spółeczeństwie konsumpcyjnym jako wyzwaniu etycznym*. Prelegentka przedstawiła najpierw konsumpcjonizm w perspektywie globalnej, następnie ukazała aktualną sytuację w Norwegii oraz dotychczasowe działania Kościoła na tamtym terenie. W końcowej części swego wystąpienia skupiła się na praktycznych implikacjach moralnych i etycznych problemów wynikających z „kultury konsumpcjonizmu”. Wskazała na szczególną rolę Kościoła w przemianie dotychczasowego stylu życia, poprzez nawoływanie do *metanoi* (przemiany umysłu), budzenie szacunku dla godności człowieka, troskę o przyrodę i środowisko, miłość życia oraz lojalność w stosunku do innych ludzi.

Wystąpienie prof. Georgiosa Mantzaridisa z Uniwersytetu Arystotelesa w Tesaloniach zatytułowane było *Prawostawna antropologia i ekologia*. Wybitny teolog grecki na bazie duchowej i liturgicznej tradycji prawostawia ukazywał szczególną rolę postu w kształtowaniu odpowiedzialnej postawy człowieka wobec całego stworzenia. Prof. Mantzaridis przestrzegał, że jeśli człowiek nie potraktuje z całą powagą kryzysu ekologicznego, to będzie musiał ponieść olbrzymie straty. Zatrucie środowiska naturalnego wynika ze stanu grzeszności człowieka. Ogarnięcie serca ludzkiego przez różnego rodzaju pożądlivości prowadzi do niszczenia Ziemi. Przeobrażenie pożądlivości przyczyni się do życia w harmonii z przyrodą. Od wieków wspaniałym przykładem są święci, od których możemy się uczyć wrażliwości nie tylko na innych ludzi, ale na cały kosmos. Także i współcześnie Kościół ma za zadanie budzić wrażliwość zarówno na polu indywidualnym, jak i społecznym, w czym dużą pomocą będzie prowadzona przez niego edukacja ekologiczna.

IV DYSKUSJA I MODLITWA

Konsultacja zakończona została burzliwą dyskusją nad pierwszym schematem dokumentu końcowego, stanowiącego syntezę najistotniejszych zagadnień. Dokument końcowy zawiera analizę trwałego i zrównoważonego rozwoju, ekologiczne implikacje teologii stworzenia, mówi też o społecznej odpowiedzialności krajów europejskich oraz podaje konkretne kroki, jakie należy podjąć na drodze do bycia harmonijnie rozwijającymi się społeczeństwami. W dokumencie znajdują się również rozważania o charakterystycznych cechach nowego stylu życia i roli Kościołów. Dokument ten, ze względu na swą doniosłość dla Kościołów, powinien być nie tylko przetłumaczony, ale również głęboko przeanalizowany.

Obrady plenarne i praca w małych grupach poprzedzone były poranną modlitwą, która wyrastała z biblijnych tekstów ukazujących piękno stworzenia. Ten czas medytacji otwierał na obecność Boga, Stwórcy całego świata oraz wszystkich istot i wyzwał pragnienie uwielbienia Go w Jego „wielkich dziełach”. Pozwalał też na pogłębioną refleksję nad odpowiedzialnością człowieka za ofiarowany mu przez Boga świat. W perspektywie wiary w ustawiczną obecność Zbawiciela w dziejach świata rodzi się nadzieja, że zdołamy jeszcze powstrzymać proces zniszczenia środowiska naturalnego i zaprowadzić cywilizację miłości.